

Sygn. akt III UK 76/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 stycznia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Józef Iwulski (przewodniczący)

SSN Bogusław Cudowski (sprawozdawca)

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania M. Ś.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
o świadczenie niezrealizowane po Z. Ś.,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 27 stycznia 2016 r.,
skargi kasacyjnej odwołującej się od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 18 listopada 2014 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego Sądowi Apelacyjnemu.

UZASADNIENIE

Decyzją z 27 września 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił ubezpieczonemu Z. Ś. prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy, opierając się

na orzeczeniu komisji lekarskiej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z 8 września 2011 r., w którym ubezpieczonego uznano za osobę zdolną do pracy.

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z 7 stycznia 2014 r. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał M.Ś., następcy prawnemu po zmarłym ubezpieczonym Z. Ś., prawo do renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy na okres od 1 stycznia 2012 r. do 2 września 2013 r. Sąd ustalił, że ubezpieczony urodzony 5 kwietnia 1953 r., przez 14 lat pracował jako ustawiacz w PKP. W latach 1999-2007 pozostawał na rencie z tytułu niezdolności do pracy. Zmarł 2 września 2013 r. Chorował na nadciśnienie tętnicze bez powikłań narządowych oraz miażdżycę tętnic kończyn dolnych z zachowanym przepływem. Występował u niego zespół bólowy szyjny i korzeniowy na tle wielopoziomowych zmian zwyrodnieniowych kręgosłupa oraz początkowe zmiany zwyrodnieniowe stawów biodrowych niepowodujące dysfunkcji, a nadto bóle i zawroty głowy naczyniopochodne spowodowane zmianami miażdżycowymi uogólnionymi tętnic m.in. mózgowych - bez deficytu neurologicznego. U ubezpieczonego stwierdzono ponadto przewlekłą intoksykację alkoholową, powodującą niewielkie zmiany wątroby bez zaburzeń jej funkcji. Na tle zmian organicznych w ośrodkowym układzie nerwowym wywołanych miażdżycą tętnic mózgowych i zmian zanikowych korowo-podkorowych, a także następstw zespołu zależności alkoholowej doszło do psychodegradacji osobowości ubezpieczonego. Jego funkcjonowanie intelektualne było obniżone do poziomu przedziału od pogranicza upośledzenia do inteligencji poniżej przeciętnej. Sąd, w szczególności na podstawie dowodów z opinii biegłych sądowych psychiatry oraz psychologa, ustalił, że stan psychiczny ubezpieczonego czynił go częściowo niezdolnym do pracy po 31 grudnia 2011 r. na tle stanu zdrowia psychicznego, a niezdolność ta trwała do dnia śmierci. W związku z tym ustaleniem Sąd Okręgowy uznał, że ubezpieczony legitymował się wszystkimi przesłankami, od których ustawa uzależnia prawo do renty z tytułu niezdolności do pracy i zmienił decyzję organu rentowego.

Apelację od wyroku Sądu Okręgowego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w całości. Zarzucił naruszenie przepisów prawa procesowego, to jest: (-) art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie i pominięcie nowych okoliczności, to jest pogorszenia stanu psychicznego ubezpieczonego zakończonego leczeniem

szpitalnym w okresie od 25 stycznia do 2 marca 2012 r., które powstały po złożeniu odwołania od spornej decyzji, co powinno skutkować jej uchyleniem, przekazaniem sprawy do rozpoznania organowi rentowemu i umorzeniem postępowania; (-) art. 227 k.p.c., 233 § 1 k.p.c. oraz 328 § 2 k.p.c. Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, a także o zasądzenie od odwołującego na rzecz organu rentowego zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z 18 listopada 2014 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie, nie obciążając odwołującego kosztami procesu. Uzasadniał, że w sprawach o rentę z tytułu niezdolności do pracy sąd bierze pod uwagę stan zdrowia ubezpieczonego na dzień wydania decyzji, badając jej zgodność z prawem pod względem formalnym i merytorycznym, wyjątkowo może wziąć pod uwagę stan zdrowia z okresu późniejszego, jeżeli jest on konsekwencją stanu zdrowia występującego w dacie wydania decyzji. Stwierdził, że „w niniejszej sprawie nie można powiedzieć, że późniejszy stan zdrowia pana Ś. był konsekwencją tegoż stanu zdrowia, jaki zaistniał po wydaniu decyzji”. Sąd uznał, że „generalnie brak jest jakiś podstaw do orzeczenia pozytywnego o prawie do renty w sytuacji, kiedy na moment wydania decyzji, na moment złożenia wniosku stan zdrowia pana Ś. nie czynił go osobą niezdolną do pracy”. Sąd nie zgodził się z argumentacją organu rentowego, że decyzja powinna zostać uchylona, postępowanie umorzone a sprawa przekazana do organu rentowego do ponownego rozpoznania. Uzasadniał, że niezdolność ubezpieczonego od 1 stycznia 2012 r. nie stanowiła nowej okoliczności, która istniała już przed wydaniem decyzji; stanowiła okoliczność, która zaistniała kilka miesięcy po wydaniu decyzji. Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd pierwszej instancji niezgodnie z prawem nie dokonał oceny decyzji na moment jej wydania i orzekł o prawie do renty w sytuacji, gdy niezdolność do pracy powstała w okresie późniejszym niż zaskarżona decyzja. W związku z czym zmienił zaskarżony wyrok.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego wniosła M. Ś., zaskarżając go w całości.

Zarzucono naruszenie przepisów prawa procesowego, to jest: (-) art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. lub/i art. 477⁹ § 2 k.p.c. w zw. z art. 316 k.p.c. poprzez zaniechanie uchylenia zaskarżonej decyzji organu rentowego oraz wyroku Sądu pierwszej instancji, umorzenia postępowania i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania organowi rentowemu, mimo ujawnienia się w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji nowych okoliczności dotyczących stwierdzenia niezdolności do pracy Z. Ś.; (-) art. 328 § 1¹ i 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. poprzez uzasadnienie zaskarżonego wyroku w ten sposób, że nie zawiera ono wszystkich koniecznych elementów, ma oczywiste braki, które uniemożliwiają kontrolę kasacyjną zaskarżonego wyroku.

Zarzucono również naruszenie prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, to jest: (-) art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w związku z art. 5 k.c. poprzez nieuwzględnienie zasad współżycia społecznego, to jest zasady sprawiedliwości społecznej; (-) art. 6 ust. 1 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP polegające na pozbawieniu skarżącej prawa do rzetelnego procesu sądowego.

W uzasadnieniu skargi stwierdzono, że w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji ujawniła się okoliczność - pogorszenie stanu zdrowia psychicznego ubezpieczonego, a w konsekwencji ustalenie jego niezdolności do pracy od 1 stycznia 2012 r. Powołując się na postanowienie Sądu Najwyższego z 20 maja 2013 r., I UK 616/12 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 11 maja 2012 r., I UK 411/11, skarżąca wskazała, że art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. dotyczy okoliczności stwierdzenia niezdolności do pracy, które powstały po dniu złożenia odwołania od tej decyzji do dnia wyroku Sądu pierwszej instancji. Skarżąca nie zgodziła się ze stanowiskiem Sądu drugiej instancji, że niezdolność do pracy Z. Ś., która powstała po dniu wydania decyzji, jest konsekwencją stanu zdrowia istniejącego przed wydaniem decyzji, w konsekwencji, że nie jest nową okolicznością. Powołując się na postanowienie Sądu Apelacyjnego z 13 czerwca 2014 r., stwierdziła, że nowe okoliczności to schorzenia istniejące przed wydaniem decyzji, lecz wykazane przez ubezpieczonego dopiero po wniesieniu odwołania do sądu albo ujawnione na podstawie badań lekarskich w trakcie postępowania sądowego i których nie oceniał

lekarz orzecznik ani komisja lekarska organu rentowego. Skarżąca podniosła, że Sąd drugiej instancji nie ustalił w sposób należyty stanu faktycznego, nie przytoczył przepisów, na których się oparł; wywód prawny jest niejednoznaczny i nieprecyzyjny, a uzasadnienie wyroku wewnątrznie sprzeczne.

Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi pierwszej albo drugiej instancji, a na wypadek nie uwzględnienia tego wniosku - o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i rozstrzygnięcie sprawy poprzez przyznanie skarżącej renty za okres od 1 stycznia 2012 r. do 2 września 2013 r.; wniosła także o zasądzenie od organu rentowego na jej rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych.

Organ rentowy w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o jej oddalenie i zasądzenie kosztów zastępstwa według norm przepisanych. Zdaniem organu rentowego skarżąca nie wykazała, że zarzucane przez nią uchybienia procesowe mogły mieć istotny wpływ na wynik procesu. Wskazał ponadto, że w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalonym jest stanowisko, że podstawę przyznania świadczeń z ubezpieczenia społecznego mogą stanowić tylko przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna okazała się zasadniczo uzasadniona.

Jak wynika z niebudzących ustaleń faktycznych w toku postępowania w sprawie doszło do pogorszenia stanu zdrowia psychicznego ubezpieczonego. W związku z powyższym Sąd pierwszej instancji przyznał świadczenie od innej daty (1.01.2012 r.). natomiast zgodnie z przepisem art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. sąd powinien uchylić decyzję, przekazać sprawę do rozpoznania organowi rentowemu i umorzyć postępowanie. Także Sąd Apelacyjny przyjmuje w zaskarżonym wyroku, że ubezpieczony w czasie wydania decyzji nie był niezdolny do pracy, ale nie odniósł się do późniejszych zdarzeń. Ostatecznie Sąd ten zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

W związku z powyższą sytuacją należy stwierdzić, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego należało postąpić z dyspozycją wyżej powołanego przepisu. Zdaniem Sądu Najwyższego mające walor nowości okoliczności dotyczące stwierdzenia niezdolności do pracy lub niezdolności do samodzielnej egzystencji, które powstały po dniu złożenia odwołania od negatywnej decyzji organu rentowego i nadal utrzymują się w okresie wymaganym do nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy nie mogą być samodzielnie ocenione przez sądy z zastosowaniem art. 316 k.p.c. ze względu na kodeksowy zakaz orzekania co do istoty sprawy zawarty w art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2013 r., I UK 616/12, OSNP 2014, nr 4, poz. 62, por. także wyrok z dnia 11 maja 2012 r., I UK 411/11, LEX nr 1214553). Tymczasem zarówno Sąd pierwszej, jak i drugiej instancji orzekł co do istoty sprawy. Tym samym doszło do naruszenia przepisów art. 477¹⁴ § 4 k.p.c. oraz 316 k.p.c.

Kolejny zarzut skargi kasacyjnej odnosi się do naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. W ocenie Sądu Najwyższego uzasadnienie zaskarżonego wyroku uniemożliwia ocenę zarzutów kasacyjnych w tym zakresie. Sąd Apelacyjny jest bowiem niekonsekwentny i tym samym podstawa faktyczna orzeczenia niejednoznaczna. W uzasadnieniu przyjmuje się bowiem, że nie można powiedzieć, iż „późniejszy stan zdrowia pana Ś. jest konsekwencją stanu zdrowia występującego w dacie wydania decyzji”. Następnie pada stwierdzenie, że nie są to nowe okoliczności. Są to więc ustalenia niejednoznaczne i co nie ulega wątpliwości kluczowe dla rozstrzygnięcia sporu. Należy także pamiętać, że na podstawie niekwestionowanej opinii biegłej psycholog ustalono, że niezdolność ubezpieczonego do pracy rozpoczęła się w dniu 1 stycznia 2012 r. i trwała do jego śmierci. Ponadto Sąd Apelacyjny przyjmuje o braku podstaw do uchylenia decyzji i przekazania sprawy do organu rentowego z powodu tego, że nie mamy do czynienia z nowymi okolicznościami, które istniały przed wydaniem decyzji. Tymczasem z treści przepisu warunek taki nie wynika. Wręcz przeciwnie przepis ten stanowi o nowych okolicznościach, które powstały po dniu złożenia odwołania od decyzji. Wynika więc z tego jednoznacznie, że mogą to być okoliczności dotyczące stwierdzenia niezdolności do pracy, które nie istniały przed zaskarżeniem odmownej decyzji rentowej.

Z powyższych względów należało stwierdzić, że doszło do naruszenia przepisów wskazanych w pkt 1 skargi kasacyjnej. Nie było więc konieczne odnoszenia się do zarzutów przedstawionych w pkt 2 skargi. Wspomnieć więc tylko można, że Sąd Najwyższy wielokrotnie i jednoznacznie przyjmował, iż podstawą przyznania świadczeń z ubezpieczenia społecznego mogą stanowić tylko przepisy prawa, a nie zasady współżycia społecznego ze względu na to, że prawo ubezpieczeń społecznych ma charakter publicznoprawny, co wyklucza posiłkowanie się klauzulami generalnymi występującymi w prawie cywilnym (zob. np. wyrok z dnia 4 czerwca 2013 r., I UK 5/13, OSNP 2014 nr 3, poz. 45).

Z tych względów orzeczono jak w sentencji wyroku.

kc